

ЎЗБЕК ТИЛИДА ҚАРАШЛИЛИК/ТЕГИШЛИЛИК МАЪНОСИНИНГ СЎЗ СЕМАНТИКАСИ ТАЪСИРИДА ЯШИРИН ИФОДАЛАНИШИ УСУЛИ

Исмоилова Муаттархон Илёсовна

Ўзбекистон Миллий Университети

Ўзбек тилшунослиги кафедраси мустақил тадқиқотчи.

E-mail: s42813275@gmail.ru

Аннотация: Ўзбек тилида қарашлилик/тегишлилик маъносининг муайян сўзлар орқали уларнинг семантикаси таъсирида яширин ифодаланиши ҳам кузатилади. Бундай вазиятда ушбу сўзлар иширокида тузилган гаплардан яширин тарзда қарашлилик/тегишлилик маъноси англашилади.

Қарашлилик/тегишлилик маъносининг гапда яширин тарзда воқеланишига туртки берувчи бирликларга эга, эга бўлмоқ, эгалик қилмоқ; ихтиёрида, измида, тасарруфида, қарамоғида кабиларни киритиш мумкин.

Ўзбек тилида эга лексемаси ва у иштирокида ясалган эга бўлмоқ, эгалик қилмоқ феъл лексемалари орқали нутқда яшин тарзда қарашлилик/тегишлиликни билдирувчи ахборот воқеланади.

Эга лексемаси кўпмаъноли сўз бўлиб, “нарс-предметга эга” маъносида қўлланганда яширин тарзда қарашлилик/тегишлилик маъносини ифодалайди. Бунда эга лексемаси “эгалланган предмет” тушунчасини англатувчи жўналиш келишигидаги исмлар билан боғланади, “предметни эгаллаган шахс” тушунчасини билдирувчи бирлик эса бош келишикдаги исмлардан таркиб топади. Масалан, Салим ноёб қўлзмага эга гапидан ноёб қўлзманинг Салимга тегишли эканлигини англашилади. Бунда Салим – посессор, ноёб қўлзма – коррелят, эга лексемаси эса қарашлилик/тегишлилик маъносини ифодаловчи восита. Аммо бундай конструкцияларда қарашлилик/тегишлилик маъноси яширин тарзда ифодаланади. Бунда субъектнинг предметга эга бўлиши замирида ушбу предметнинг шу субъектга тегишлилигини англатувчи ахборот юзага келади. Бу ахборот гапнинг семантик структураси орқали яширин тарзда юзага чиқади.

Калит сўзлар: коррелят, эга, семантика, субъект, лексемас, сема.

Аннотация: В узбекском языке значение принадлежности/относившийся скрыто за отдельными словами под влиянием их семантики. В такой ситуации значение относившийся/принадлежности понимается из предложений, составленных с этими словами.

Иметь, владеть единицами, которые способствуют имплицитной реализации значения отношения принадлежности в предложении; можно ввести такие вещи как в распоряжение, под контроль, под опеку.

В узбекском языке образованные при его участии притяжательная лексема и глагольные лексемы владеть четко передают в речи информацию принадлежности/относившийся.

Притяжательная лексема является многозначным словом и при употреблении в значении «владеть предметом» имплицитно передает значение принадлежности. В этом случае притяжательная лексема связана с существительными в предметном договоре, что

означает понятие «принадлежащий предмет», а единица, означающая понятие «лицо, владеющее предметом», состоит из существительных в основном договоре. Например, если у Салима есть уникальная рукопись, подразумевается, что эта уникальная рукопись принадлежит Салиму. При этом Салим – обладатель, уникальная рукопись – коррелят, а лексема обладатель – средство выражения значения владения/принадлежности. Но в таких конструкциях имплицитно выражен смысл собственности/принадлежности. В этом случае возникает факт наличия у субъекта объекта, а значит, этот объект принадлежит\относиться этому субъекту.

Ключевые слова: коррелят, обладатель, семантика, субъект, лексемы, сема.

Abstract: In the Uzbek language, the meaning of belonging/belonging is hidden behind individual words under the influence of their semantics. In such a situation, the meaning of belonging/belonging is understood from the sentences made with these words. To have, to have, to own units that contribute to the implicit realization of the meaning of relation/belonging in a sentence; You can put such things as at your disposal, under control, under guardianship. In the Uzbek language, the possessive lexeme and verbal lexemes formed with his participation, possess, possess, clearly convey in speech the information of belonging/belonging. The possessive lexeme is a polysemantic word and when used in the sense of “to own an object,” it implicitly conveys the meaning of belonging/belonging. In this case, the possessive lexeme is associated with the nouns in the subject contract, which means the concept “owned object,” and the unit meaning the concept “person who owns the object” consists of nouns in the main contract. For example, if Salim has a unique manuscript, it is implied that this unique manuscript belongs to Salim. At the same time, Salim is the owner, the unique manuscript is the correlate, and the lexeme owner is a means of expressing the meaning of possession/belonging. But in such constructions the meaning of ownership/ belonging is implicitly expressed. In this case, the fact arises that the subject has an object, which means that this object belongs to this subject. This information is hidden behind the semantic structure of the sentence.

Keywords: correlate, possessor, semantics, subject, lexemes, seme.

Эга лексемаси куйидаги маъносида ҳам гапда қарашлилик/ тегишлиликни билдирувчи ахборотни юзага чиқаради: “5 Нарсани “юзага келтириш, тайёрлаш ва ш.к. жиҳатидан қарашлиликни билдиради”. Масалан, *Ош эгаси билан ширин* мақолида ошнинг эгасига, яъни уни тайёрлаган инсонга тегишли, қарашли эканлиги маъноси англашилади.

Шуниси характерлики, эга лексемасининг “ Учинчи шахс ёки нарсада ўзи бирикиб келган сўз англатган нарсанинг бор, мавжуд эканини билдиради; бор, мавжуд” маъносида ҳам қарашлилик/тегишлиликка ишора кузатилади. қилади. Масалан, *Мен шу дала ҳовлига эгаман* гапидан *Менда шу дала ҳовли бор* ахбороти билан бирга *Шу дала ҳовли менга тегишли* ахбороти англашилади. Яъни, субъектда бирор нарса-предметнинг мавжуд эканлиги ҳақидаги ҳукм бу нарсанинг айни субъектга тегишли эканлигини англатувчи ахборотга ишора қилиб туради. Бу ахборот асосий ахборот замирида яширин тарзда юзага чиқади.

Куйидаги гапнинг семантикасига эътибор қаратамиз:— *Саид Ҳалил мамлакатнинг диний пешвоси сифатида подшоҳ ҳокимиятини ичдан назорат қилиш ҳуқуқига эга эди.* (П.Қодиров. “Ҳумоюн ва Акбар”) Ушбу гапнинг семантик структурасидан яширин тарзда

“Саид Ҳалилга мамлакатнинг диний нешвоси сифатида подшоҳ ҳокимиятини ичдан назорат қилиш ҳуқуқи тегишли эди”

Англашиладики, [Исм_{б.к} + Исм_{жўн.кел.} + эга] қолипидаги синтактик конструкцияларда доимо яширин тарзда қарашлилик/тегишлиликни билдирувчи ахборот ифодаланади.

Бундай тузилишдаги синтактик конструкцияларда бош келишидаги исмлардан ташкил топган бирлик посессор вазифасида, жўналиш келишидаги исмлар билан ифодаланган бирлик эса коррелятни, яъни эгалик қилинган предмет тушунчасини англатади. Масалан,

Шуниси характерлики, *эга* лексемаси гапда инкор ифодаловчи *эмас*, *на...* юкламалари билан бирикиб келган ҳолатда гапда қарашлилик/тегишлиликни ифодаловчи ахборот ифодаланмайди. Қийёсланг: *Салим ноёб қўлэзмаган эга эмас. Салим на ноёб қўлэзмаган эга.*

Нутқда *эга* лексемаси билан ҳосил қилинган *эга бўлмоқ*, *эгалик қилмоқ* феъл лексемалари ҳам учрайди. Бундай ясалмалар орқали нарса-предметга *эга бўлганлик* ёки *эгалик қилиниши* ҳаракати содир этилгандагина гапда қарашлилик/тегишлиликни ифодаловчи яширин ахборот ифодаланади. Эгалик қилиш ҳаракати ҳали амалга ошмаган бўлса ёки амалга ошаётган бўлса, ҳаракатнинг инкори ифодаланса, гапда қарашлилик/тегишлилик маъноси юзага чиқмайди. Масалан:

1. *Анвар эрса аввало Раъно каби бир рафиқага эга бўлмоқчи ва шу воситада бошқа масалаларга қарамоқчи эди.* (А.Қодирий. “Ўткан кунлар”)

2. *Нигор ойим йигирма-ўттуз қизни ўқутиб улардан тушкан “озодлик” ва “панжшанбаллик” пулларга ҳам эга бўлолмас, ҳар кун деярлик муҳтараб маҳдум поччага ҳисобини батамом топишуриб туришиқа мажбуур эди.* (А.Қодирий. “Ўткан кунлар”) Кўринадики, биринчи мисолда *эга бўлмоқ* феъл лексемаси орқали ҳаракатнинг келгусида режалаштирилганлиги ифодаланган, шу сабабли гапда Анварнинг ҳали рафиқага *эга бўлмаганлиги* англашилади.

Кейинги гапда эса *эга бўлмоқ* феъл лексемаси бўлишсиз шаклда ишлатилган. Натижасида гапнинг ушбу феъл иштирок этган қисмидан “пулга *эга бўлмаганлик*” маъноси ифодаланади.

Демак, *эга бўлмоқ*, *эгалик қилмоқ* феъл лексемалари орқали қарашлилик/тегишлилик маъносининг ифодаланиши учун ушбу феъллар англаган ҳаракат амалга ошган бўлиши шарт. Эга бўлиш, эгалик қилиш ҳаракати амалга ошгач, ҳаракат натижаси сифатида предметга эгалик, предметнинг шу шахсга тегишлилиги эканлиги маъноси юзага чиқади.

Нутқда қарашлилик/тегишлилик маъноси *ихтиёрида*, *измида*, *тасарруфида*, *қарамогиди* лексемалари билан ҳам юзага чиқади. Бу бирликлар, гарчи эгалик аффикси ва ўрин-пайт келишигини қабул қилган бўлса-да, ушбу аффикслар сўз таркибида ўз вазифасидан узоқлашган. Шу сабабли *ихтиёрида*, *измида*, *тасарруфида*, *қарамогиди* сўзлари нутқда яхлит бирлик сифатида ишлатилади ва гапда қарашлилик/тегишлилик маъноси эгалик аффикси орқали эмас, айти шу сўзлар семантикаси таъсирида юзага чиқади.

Маълумки, эгалик аффикси сўзга қўшилиб, асосдан англашилган предметга (предмет – кенг маънода) эгалик/қарашлилик маъносини ифодалайди. Масалан, *китобим – китоб менга тегишли*, *укам – ука менга қарашли* каби. Аммо *ихтиёримда* бирлиги эгалик аффиксини қабул қилганлиги учун “*ихтиёр менга тегишли*” маъносини

англатмайди. Ёки *тасарруфингда* бирлиги орқали ҳам “*тасарруф сенга тегишли*” маъноси юзага чиқмайди. Худди шундай, *қарамогимда* бирлигида ҳам “*қарамог менга тегишли*” маъноси англашилмайди. Бу ҳолат *ихтиёрида*, *тасарруфида*, *қарамогидида* бирликлари таркибидида эгалик аффикси ҳамда ўрин-пайт келишиги маъноси ва вазифасидан узоқлашганлигини, бу бирликлар мазкур аффикслари билан яхлит ҳолда маъно касб этиши ва шу ҳолида лексик бирлик мақомига эга бўлганлигини кўрсатади.

Демак, *ихтиёрида*, *измида*, *тасарруфида*, *қарамогидида* гапда яхлит бирлик сифатида иштирок этади. Қарашлилик/тегишлилик маъноси ушбу бирликлар семантикаси таъсирида яширин ифодаланади.

Маълумки, *ихтиёрида* сўзининг асос қисми “1 Xohish-istak erki; erk, xohish. 2 Foydalanish, tasarruf yoki idora qilish huquqi; izm”²⁶ маъносини англатади.

Изоҳдан кўринадики, мазкур бирлик тўғридан-тўғри қарашлилик/ тегишлилик маъносини англамайди. Аммо унинг бирор нарсадан “foydalanish, tasarruf yoki idora qilish huquqi”га эгаликни англантиши гапда *ихтиёрида* сўзи орқали яширин қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланиши йўл очади. Масалан: *Ботаника боғи Фанлар академияси ихтиёрида*. Берилган гапдан “*Ботаника боғи Фанлар академиясига тегишли*” ахбороти англашилади. Ёки: *Ширин шаҳридаги чемпионлар маскани яна спортчилар ихтиёрида*. (“Янги Ўзбекистон”) Ушбу гапдан “*Ширин шаҳридаги чемпионлар маскани яна спортчиларга тегишли*” ахбороти англашилади.

Ўзбек тилида *ихтиёрида*, *тасарруфида*, *қарамогидида*, *измида* сўзларига бўлмоқ, қолмоқ феълларининг бирикиб келишидан ҳосил бўлган *ихтиёрида бўлмоқ*, *тасарруфида бўлмоқ*, *қарамогидида бўлмоқ*, *измида қолмоқ*; *ихтиёрида қолмоқ*, *тасарруфида қолмоқ*, *қарамогидида қолмоқ*, *измида қолмоқ* ясама феъллари ҳам мавжуд.

Шуниси характерлики, феъл ясалишида мазкур сўзларнинг семантикаси буткул ўчиб кетмайди. Шу сабабли ушбу феъллар орқали ҳам уларнинг семантикаси таъсирида гапда қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланади. Масалан: 1. *Бу билан хорижга юборилган 100 миллиард долларлик энергия пули энди халқ ихтиёрида бўлади*, – дейди Эрдўгон. (“Даракчи”) 2. *Бухорода 3,3 млрд. сўмлик солиқлар тадбиркорлик субъектларининг ихтиёрида қолади*. (Zamin. uz) Биринчи гапдан яширин характердаги “*Ширин шаҳридаги чемпионлар маскани яна спортчиларга тегишли бўлади*” ахбороти воқеланади.

Иккинчи гапда *ихтиёрида қолмоқ* феъл лексемаси орқали “*Бухорода 3,3 млрд. сўмлик солиқлар тадбиркорлик субъектларига тегишли бўлади*” ахбороти яширин тарзда ифодаланади.

Нутқда *ихтиёрида* сўзи баъзан *измида* сўзи билан; *ихтиёрида бўлмоқ*, *ихтиёрида қолмоқ* сўзлари *измида бўлмоқ*, *измида қолмоқ* ясалмалари билан алмашилиб қўллана олади. Бундай вақтда *измида*, *измида бўлмоқ*, *измида қолмоқ* бирликлари “*tasarruf*, *тасарруф қилиш*, *эгалик қилиш*” маъносини англантиб, қарашлилик/тегишлилик маъносини яширин ифодалашга хизмат қилади. Масалан, “*Изтопар итлар истеъдодли изқуварлар измида*” гапида қўлланган *измида* сўзи “*тасарруфида*” маъносини билдиради. *Тасарруфида* бўлмоқлик эса предметга эгаликни англатади. Шу жиҳатдан ушбу гапдан

измида сўзи семантикаси таъсирида яширин тарзда “*Изтопар итлар истеъдодли изқуварларга тегишли*” ахбороти англашилади.

Ўзбек тилида қарамоғида ҳамда бу сўз иштирокида ясалган қарамоғида бўлмоқ, қарамоғида қолмоқ феъл лексемалари орқали ҳам гапда яширин қарашлилиқ/тегишлилиқ ифодаланади.

Маълумки, қарамоғида сўзи қарамоғ сўзи асосида ҳосил қилинган бўлса-да, бугунги кунда яхлит бирлик саналади. Аммо бу сўз қарамоғида шаклида “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да учрамайди. Қарамоғ сўзига луғатда қуйидагича изоҳ берилган:

“**QARAMOG‘** Tarbiya, boqish, tasarruf va sh.k. jihatdan mansublik, ixtiyorida bo‘lish, qaramlik. *O‘n yoshingacha onamning qaramog‘ida tarbiyalandim. – Azizbek Turkiston xonligining eng zolim... beklaridan va uning o‘z qaramog‘ida bo‘lgan Toshkent aholisiga qilgan zulmlari Farg‘onaga doston. A.Qodiriy, O‘tgan kunlar. Eshmat aka... qaramog‘idagi bolalari to‘g‘risida spravka kelsa, uyga qaytarishlari lozimligini yozardi. O.Yoqubov, Er boshiga ish tushsa”.*

Нутқда қарамоғида сўзи, қарамоғида қолмоқ, қарамоғида бўлмоқ феъл лексемалари кимсага нисбатан ишлатилганда, асосан, “тарбиясида, боқувида” маъноси реаллашади. Масалан:1. “Боқувида” маъноси ифодаланади: *Бир ўғилнинг қарамоғида қолган кекса отаси бор эди.* (“Даракчи”) 2. “Тарбиясида” маъноси ифодаланади: *Ота-онаси хорижга кетганлиги сабабли бола бувиси қарамоғида эди.* (Zamin. uz) Нутқда қарамоғида сўзи, қарамоғида қолмоқ, қарамоғида бўлмоқ феъл лексемаларининг “тасарруфида, ихтиёрида бўлмоқлик” семаси юзага чиққанда “тегишлилиқ, қарашлилиқ” ифодаланади. Бироқ бу маъно яширин характерга эга бўлади.

Нутқда қарамоғида сўзи, қарамоғида қолмоқ, қарамоғида бўлмоқ феъл лексемалари нафақат кишиларга, балки хўжалиқ, давлат, юрт кабиларга нисбатан ҳам ишлатилади. Бундай вақтда ушбу бирликларнинг “таъминотида бўлмоқ, ” “тасарруфида бўлмоқ” маънолари воқеланади. Қиёсланг:

1. “Таъминотида” маъноси ифодаланади: *ОТМларда таҳсил олаётган етим болалар давлат қарамоғида бўлади.* (Gazeta. uz) 2. “Тасарруфида бўлмоқ” маъноси ифодаланади: *Ўзбекистонда банк активларининг 80 фоиздан ортиги давлат қарамоғида.* (Kun. uz) Гапда қўлланган қарамоғида сўзи, қарамоғида қолмоқ, қарамоғида бўлмоқ феъл лексемаларининг айнан “тасарруфида бўлмоқ” маъноси реаллашганда эса синтактик конструкцияда “хўжалиққа тегишли”, “давлатга тегишли”, “ҳокимликка тегишли” каби турли ахборотлар ифодаланади. Масалан:1. “Андижон” футбол клуби бундан буён *Андижон вилояти ҳокимлиги қарамоғида бўлади.* (Sports. uz)

Берилган гапдан “Андижон” футбол клуби бундан буён *Андижон вилояти ҳокимлигига қарашидир*” ахбороти англашилади.

2. *Шунингдек, хўжалиқ қарамоғида 9 та туя, 4 от ва 170 та қўй мавжуд.* (Ҳаурап. uz) Мазкур гапдан “*9 та туя, 4 от ва 170 та қўй хўжалиққа қарашли*” ахбороти англашилади.

Англашиладики, ўзбек тилида гапда қўлланган қарамоғида сўзи, қарамоғида қолмоқ, қарамоғида бўлмоқ феъл лексемалари орқали уларнинг семантикаси таъсирида яширин ахборот ифодаланади.

Шунингдек, нуткимизда *масарруфида* ҳамда бу сўз иштирокида ясалган *масарруфида бўлмоқ, масарруфида қолмоқ* феъл лексемалари орқали ҳам гапда яширин тарзда қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланади.

“Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да *масарруфида* сўзи шу шаклида учрамайди. Луғатда ексемаси изоҳи қуйидагича берилади:

“**TASARRUF** [a. – o‘z ixtiyoriga olish, egalik qilish; mustaqil harakat qilish; o‘zboshimchalik] **kt.** Foydalanish, egalik huquqi, ixtiyori; egalik, xo‘jayinlik. Xususiy tasarruf. *Bu yer-suvlar qadimdan boyning tasarrufida edi. – Otasi esa Bobomirzani o‘zining ko‘z qorachig‘i deb bilar, shu sababdan katta ro‘zg‘orni boshqarishni, yer-suv, mol-dunyo tasarrufini shuning qo‘liga tashlab ketish niyatida yurardi.* И.Раҳим, Тақдир. [Berdiqul] *Yarim qo‘ra molning he yo‘q-be yo‘q o‘gay akasi tasarrufiga o‘tib ketganidan yuragi tars yorilay dedi.* N.Norqobilov, Tog‘dagi yolg‘iz odam”.

Ўзбек тилида *масарруф қилмоқ (этмоқ)* сўзи ҳам учрайди. Аммо бу сўз китобий услубга хосланганлиги сабабли оғзаки нутқда деярли учрамайди. Мазкур сўз гапда “эғалик қилмоқ” маъносида қўлланиб, эғалик, тегишлилик маъноси ифодалайди. Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да *масарруф қилмоқ (этмоқ)* сўзи қуйидагича изоҳланган:

“**Tasarruf qilmoq** (yoki **etmoq**) Egalik qilmoq. *Mening butun xojaligimni taarof qilishga undan boshqa kishining haddi yo‘q. G‘.G‘ulom, Tirilgan murda. Fotih Iskandar butun yer yuzini tasarruf etib ham, ko‘ngli zarracha shod bo‘lmagach, onasiga shunday maktub yozgan...* Gazetadan”.

Кўринадики, *масарруф* сўзи ва ундан ҳосил қилинган *масарруф қилмоқ (этмоқ)* сўзи “эғалик қилмоқ” маъносини билдиради. “Эғалик қилмоқлик” тегишлиликни англатади. Шу жиҳатдан бу сўзлар иштирок этган гаплардан яширин тегишлилик/қарашлилик маъноси англашилади. Хусусан, *Фотиҳ Искандар ер юзини масарруф этиб* бирикмаси орқали “Ер юзи Фотиҳ Искандарга тегишли” ахбороти англашилади. Демак, бу сўз ҳам контекстда яширин тегишлилик/қарашлиликни ифодалаб келади.

Қарашлилик/тегишлилик маъносини яширин ифодаловчи бу бирликларнинг нутқда қўлланиши ҳамда фаоллик даражаси турлича. *Эга, ихтиёрида, измида, масарруфида, қарамогиди* сўзлари китобий услубга хос бўлса-да, уларнинг нутқда қўлланиш даражаси бир-биридан фарқланади.

Хуллас, ўзбек тилида айрим сўзларнинг луғавий маъноси таъсирида ҳам қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланади. Аммо бу сўзлар ифодалаган қарашлилик/тегишлилик маъноси яширин характерга эга бўлади.

Мазкур бирликлар тўғридан-тўғри қарашлилик/тегишлилик маъносини англатмайди. Аммо улар гапда бирор нарсадан “foydalanish, tasarruf yoki idora qilish huquqi”га эғаликни англатганда ёки “масарруфида, ихтиёрида бўлмоқлик”ни акс эттирганда яширин қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланиши йўл очади. Ўзбек тилида *ихтиёрида, масарруфида, қарамогиди, измида* сўзларига *бўлмоқ, қолмоқ* феълларининг бирикиб келишидан ҳосил бўлган *ихтиёрида бўлмоқ, масарруфида бўлмоқ, қарамогиди бўлмоқ, измида қолмоқ; ихтиёрида қолмоқ, масарруфида қолмоқ, қарамогиди қолмоқ, измида қолмоқ* феълларининг ясалишида мазкур сўзларнинг семантикаси буткул ўчиб кетмайди. Шу сабабли ушбу феъллар орқали ҳам уларнинг семантикаси таъсирида гапда қарашлилик/тегишлилик маъноси ифодаланади.

Қарашлилик/тегишлилик маъносини яширин ифодаловчи бирликларнинг нутқда қўлланиши ва фаоллик даражаси турлича. *Эга, ихтиёрида, измида, тасарруфида, қарамогиди* қаторида энг юқори частотага эга бирлик *эга* сўзидир, бу сўз корпусда 23137 марта учради. Аммо бу бирлик кўп маъноли бўлиб, унинг қарашлилик/тегишлиликни ифодалашдаги улушини “Ўзбек тили таълимий корпуси” асосида аниқлаш мушкул. Кейинги ўринда юқори частотали бирлик сифатида *тасарруфида* сўзи келади, энг паст частотали сўзлар эса *измида* бирликларидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абдуллина Г.Р. Категория принадлежности в башкирском языке / Научная мысль Кавказа, 2008, № 4. – С. 118-123.
2. Абдурахмонов Ғ., Рустамов А. Қадимги туркий тил. – Тошкент, 1982.
3. Абдурахмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – 320 б.
4. Абдурахмонов Н. Қадимги туркий тил. – Тошкент: Ўқитувчи, 1989. – 153 б. – Б.54.
5. Абуханов Г.А. Семантика и синтаксическая функция притяжательных аффиксов в современном казахском языке: Автореф. дис. канд. филол. наук. – Алма-Ата, 1950. – 22 с.
6. Айюб Ғуломовнинг илмий мероси (4-китоб). Ўзбек тилида аниқловчилар. Ўзбек тилида келишиклар. – Тошкент, 2008. – 140 б.
7. Акбаев Ш.Х. К вопросу о происхождении посессивных аффиксов в тюркских языках // Тюркологические исследования. – М.: Наука, 1976. – С. 3-Galsworthy, J The Forsyte Saga. Book 1. The Man of Property / J. Galsworthy. – Moskow: Progress Publishers, 1974. – 383 p.